

УДК 373.21

DOI 10.31651/2524-2660-2018-12-44-51

КОНДРАТЮК Світлана Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної і початкової освіти, директор Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

БУТЕНКО Віта Григорівна,

викладач кафедри дошкільної і початкової освіти Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до визначення поняття «компетентність»; висвітлено підходи до тлумачення конструкту «соціальна компетентність» та виявлення його компонентів; сформульовано термін «соціалізація»; встановлено пріоритетні характеристики процесу соціалізації дітей старшого дошкільного віку та основні відмінності соціалізації дитини та дорослого; виділено педагогічні умови, необхідні для формування у старшого дошкільника певного рівня соціальної компетентності.

***Ключові слова:** компетентність; соціальна компетентність; соціалізація; діти старшого дошкільного віку; формування; педагогічні умови.*

Постановка проблеми. Серед пріоритетних проблем особистості в наш час все більш значущим стає питання взаємостосунків з близькими людьми, знаходження власного місця в навколишньому світі, усвідомлення себе та власної залежності або незалежності від інших, відповідальності за себе й інших. Домінуючий в науці гуманістичний напрям, розглядає індивіда як активного творця власного життя, що володіє свободою вибору і розвитку власного життя і себе в ньому.

Сучасна педагогічна наука розуміє освіту як становлення особистості, розуміння нею себе, власної неповторної індивідуальності. Звідси і мета – знайти, підтримати, розвинути людину в людині і закласти в ній механізми самореалізації, саморозвитку, самозахисту, самовиховання та інші, необхідні для адекватної взаємодії людини з довкіллям. У контексті сказаного, надзвичайно важливо досліджувати початок цього процесу, побачити витоки соціальної компетентності, зрозуміти механізми її первинного формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що аспект соціальної компетентності особистості як актуальна наукова проблема, об'єкт наукового дослідження, перебуває сьогодні у центрі уваги ряду дослідників. Зокрема, поняття «компетентність» характеризується у дослідженнях Т. Андрющенко, В. Безрукова, В. Кременя, О. Овчарук, Л. Пушкар, А. Хуторського, М. Чошанова та ін.; інтерпретація підходів до визначення сутності феномену «соціальна компетентність» відбувається на основі праць Н. Борбич, М. Гончарової-Горянської, М. Докторович, І. Зарубінської, Дж. Равена, Н. Сівак та ін.; дослідження соціальної компетентності дітей дошкільного віку здійснено Л. Божович, О. Запорожець, Т. Захаровою, О. Кононко, В. Кузьменко, І. Рогальською-Яблонською та ін.; зміст та структуру соціальної компетентності розкрито М. Айзенбарт, О. Варецькою, А. Гриник, О. Дурманенко, Н. Семеновою, О. Шишовою та ін.; питання соціалізації особистості дошкільника розглянуто О. Авраменко, М. Боришевським, Т. Грицишиною, В. Кудрявцевою, Г. Костюком, О. Леонтєвим та ін.; становлення дитини дошкільного віку як соціальної особистості висвітлено О. Авраменко, О. Алеко, Т. Зінченко, Т. Піроженко, С. Семчук, Є. Харьковою та ін.

Методологія освіти, висвітлена в сучасних державних нормативно-правових документах (Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Базовому компоненті дошкільної освіти), надає пріоритетності соціальній компетентній особистості, її життєвому самовизначенню, самореалізації, життєтворчості, звертаючись до сучасної особистісно-зорієнтованої парадигми освіти.

Мету статті вбачаємо у визначенні та обґрунтуванні особливостей формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: здійснення теоретичного аналізу сутності поняття «компетентність»; висвітлення підходів до тлумачення конструкту «соціальна компетентність» та визначення її компонентів; з'ясування пріоритетних характеристик процесу соціалізації дітей старшого дошкільного віку; розкриття основних відмінностей соціалізації дитини та дорослого; виділення умов формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Методологічною основою дослідження є застосування загальнодидактичних методів: теоретичне узагальнення і систематизація, аналіз, класифікація, абстрагування, конкретизація, порівняння.

Виклад основного матеріалу. Послідовне і конструктивне реформування сформованої системи освіти порушує організаційні, методичні, предметно-змістові та інші чинники української системи освіти. У сучасній освітянській парадигмі на перше місце висунуто формування ключових компетентностей підростаючого покоління.

Аспект формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку – важлива соціальна і психолого-педагогічна проблема, вирішення якої порушує першочергові запити суспільства і освіти. В умовах нинішніх соціально-економічних змін перед дошкільною освітою фігурує завдання не просто надати здобувачам певний рівень знань, умінь і навичок за основними напрямками розвитку, а й забезпечити здатність і готовність жити в сучасному суспільстві, досягати соціально-значущих цілей, ефективно взаємодіяти і вирішувати проблеми повсякденного життя.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних джерел [1; 2; 3; 4 та ін.] показав, що в наш час ведеться активна розробка компетентнісного підходу в освіті, обґрунтовується вибір ключових компетентностей, досліджуються шляхи реалізації визначеного підходу на практиці. Вказується, що базовими для формування особистості, затребуваною сучасним суспільством, є соціальні компетентності. Саме вони сприяють як успішній самореалізації і самонавчанню випускника закладу дошкільної освіти все подальше життя, так і найбільш повній реалізації його потенціалу на благо суспільства.

Здійснюючи етимологічно-змістовий аналіз наукової категорії «соціальна компетентність» визначено, що термін «соціальний» (лат. «socialis») у перекладі трактується «товариським, суспільним, тим, що належить суспільству, пов'язаним із життям та стосунками людей у суспільстві» [5]. Логіка дослідження вимагає здійснення понятійно-термінологічного екскурсу для конкретизації сутності терміну «компетентність». Проведений науковий пошук дозволив виділити найбільш поширені підходи до визначення сутності дефініції «компетентність», які подано сучасними науковцями. Зокрема, у Словнику іншомовних слів її розкрито як «поінформованість, обізнаність, авторитетність» [6]; А. Хуторської висвітлює це поняття як «володіння людиною відповідними знаннями і здібностями, що дозволяють їй обґрунтовано висловлювати судження щодо цієї галузі й ефективно діяти в ній» [4]; М. Чошанов обґрунтовує цю дефініцію як «не тільки володіння знаннями, а й постійне прагнення до їх оновлення, використання в конкретних умовах, тобто здатність вибирати найбільш оптимальні й ефективні рішення, відкидати хибні» [7]. Вагомим для нашого дослідження вважаємо визначення Т. Андрющенко, яка тлумачить означений термін як «суб'єктивну якість особистості, яка ґрунтується на знаннях, уміннях, навичках, досвіді і прагненні використовувати їх адекватно до життєвих ситуацій» [1]. Отже, на основі дефініційного аналізу, можна стверджувати, що поняття «компетентність» означає індивідуальну інтегровану якість особистості, яка визначається здатністю розв'язувати питання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, знаходячи оптимальні та ефективні рішення, ґрунтуючись на знаннях, уміннях і навичках.

Наукове осмислення досліджуваної проблеми передбачає розгляд ключового конструкту «соціальна компетентність». Відповідно до теми нашої розвідки, нам імпонують характеристики

сутності означеного феномену, подані А. Бодалевою, яка формулює його «як систему знань дошкільника щодо соціальної дійсності, систему складних соціальних умінь і навичок взаємодії, сценаріїв поведінки в типових соціальних ситуаціях» [8]; М. Докторович, яка трактує цю наукову категорію як «набуту здатність особистості гнучко орієнтуватися в постійно мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем» [9]; О. Шишовою, яка тлумачить визначену дефініцію «відповідною інтеграцією знань, умінь і ставлень, які планомірно, цілеспрямовано та систематично розвиваються у процесі освітньої діяльності і забезпечують оптимальну адаптацію до школи» [10].

Незважаючи на різні тлумачення феномену «соціальна компетентність», з'ясовано, що соціальна компетентність: по-перше, відтворює взаємодію особистості і соціального середовища; по-друге, є втіленням способів міжособистісної взаємодії, які ґрунтуються на власному соціальному досвіді, дотриманні традицій, встановлених суспільством або на основі оволодіння знаннями; по-третє, є інтегративною характеристикою, яка має декілька компонентів; по-четверте, має на увазі співвідношення власних цілей і потреб до цілей і потреб іншої особистості, групи людей і соціуму в цілому [3, с. 5].

З позиції досліджуваного предмета можемо стверджувати, що основи соціальної компетентності дитини закладаються в старшому дошкільному віці, визначаючи траєкторії розвитку та успішної адаптації в мінливому соціумі. Погоджуємося з думкою Т. Захарової, яка вказує на те, що «психофізичні, особистісні досягнення розвитку дітей старшого дошкільного віку, їх відносна автономність і самостійність в поведінці, вирішенні елементарних побутових проблем, організації доступних дітям видів діяльності, характер взаємодії з однолітками і дорослими свідчать про становлення, відповідного віковим особливостям, рівня соціальної зрілості» [11].

Базуючись на результатах теоретичного розгляду поданих вище визначень терміну «соціальна компетентність» [3; 8; 9; 10], можна зробити висновок про те, що його структуру складають сукупність соціальних знань, умінь і навичок, що застосовуються у процесі діяльності старшого дошкільника, і містить такі компоненти:

- мотиваційний, тобто ставлення до іншої людини як пріоритетної цінності; прояву доброти, уваги, турботи, допомоги, милосердя;
- когнітивний, пов'язаний з пізнанням іншої людини (дорослого, однолітка), здатністю зрозуміти її особливості, інтереси, потреби; побачити труднощі, що виникають перед нею;
- діяльнісний, пов'язаний з відбором тотожних ситуації способів спілкування, етично важливих взірців поведінки;
- емоційний, тобто уміння зважувати власні почуття та емоції (розуміння, вираження) із почуттями та емоційним станом інших людей.

Маємо зауважити, що визначені складові соціальної компетентності старшого дошкільника знаходяться на шляху формування, вони нестійкі, мінливі, залежать від дорослого і його вміння зацікавити дитину інформацією про оточуючий світ, організувати з ним спілкування, допомогти зорієнтуватися в системі цінностей, прийнятих у суспільстві, виробити певні способи поведінки і емоційного реагування на навколишню дійсність. Спираючись на теоретичні дослідження [10; 12; 13; 14; 15 та ін.], слід зауважити, що соціальна компетентність старшого дошкільника формується в процесі його соціалізації. Як зазначають науковці [16; 17; 18; 19 та ін.], соціалізація включає в себе, з одного боку, процес послідовного входження дитини в соціальне середовище, який супроводжується «адаптацією» до факторів суспільства внаслідок входження в систему соціальних зв'язків (А. Капська, Р. Мертон, Т. Парсонс), з іншого боку, процес відтворення культурних цінностей і соціальних норм суспільства, в якому особистість самостверджується (О. Галус, А. Маслоу, А. Олпорт, К. Роджерс).

Аналіз наукових джерел [19; 20; 21 та ін.] дає змогу стверджувати, що соціалізація дитини старшого дошкільного віку відрізняється від соціалізації дорослого. Основні відмінності соціалізації дитини та дорослого визначено такі:

- соціалізація дорослого керується зовнішньою поведінкою, а основою соціалізації дитини є формування базових цінностей;
- дорослі можуть оцінювати соціальні норми, дитина ними тільки оволодіває, а в процесі оволодіння формується соціальний досвід;
- дорослі мають вибір у процесі соціалізації, а соціалізація дітей підпорядковується загально визначеним правилам та правилам, які встановлюють дорослі;
- дорослі є носіями зразків, еталонів, норм, правил, які прийняті у суспільстві, а дитина

вперше відкриває світ для себе і стосунки «дитина – дорослий» для неї мають провідне значення, виступають першоосновою всіх видів ставлення до дійсності і є джерелом її всебічного розвитку.

Основними характеристиками соціалізації дітей старшого дошкільного віку дослідники [19; 20; 21 та ін.] вважають:

- адаптацію (узгодження у пристосуванні дитини до соціуму та соціального середовища та пристосуванні власне середовища до дитини);
- соціальну роль (яка полягає у моделі поведінки старшого дошкільника в системі соціальних та міжособистісних відносин);
- соціальні та моральні норми (стандартні моральні вимоги до поведінки та діяльності в суспільстві);
- соціальні настанови (орієнтація на цінності, закладені в суспільстві);
- соціальну поведінку (керується індивідуальною і суспільною свідомістю, соціальними інститутами, правовими нормами, мораллю);
- ціннісні орієнтації (відповідають потребам особистості старшого дошкільника);
- чинники соціалізації (умови, що впливають на дитину в процесі її прилучення до культури певного суспільства);
- фактори соціалізації (знання та уявлення, якими оволодіває старший дошкільник щодо соціального світу; активна пізнавальна діяльність у взаємодії з навколишнім світом; спілкування дитини з дорослим з метою передачі соціального досвіду; активність дитини в процесі самопізнання).

З огляду на індивідуальні та вікові особливості, знаючи механізми соціального становлення дитини, ми можемо виділити педагогічні умови, які необхідні для соціального розвитку старшого дошкільника, формування у нього певного рівня соціальної компетентності. Серед них найбільш значущими, з позиції нашого дослідження, є:

- цілеспрямована діяльність закладу дошкільної освіти у визначеному напрямі;
- єдиний простір розвитку дитини як на рівні конкретного закладу дошкільної освіти, так і при долученні до нього різних суб'єктів соціального оточення, які забезпечують функціонування закладу як відкритої освітньої системи;
- безпосередня різноманітна діяльність дитини – вільна або спеціально організована, власна або спільна зі значимими для нього людьми, яка розглядається як спосіб прояву активності та ініціативності дитини в системі соціальних відносин, як можливість визначити власне місце серед інших людей. Враховуючи визначені педагогічні умови, можемо констатувати, що формування соціальної компетентності старших дошкільників – це процес тривалий, складний, комплексний, систематичний, цілеспрямований, має проводитися згідно плану, бути теоретично обґрунтованим і методично забезпеченим. На основі аналізу педагогічних джерел [10; 11; 12; 19; 20; 21; та ін.] виділено три основні напрями роботи щодо формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку: пізнання самого себе (усвідомлене сприймання власних емоцій (почуттів і переживань); пізнання інших людей (розуміння емоційного стану інших людей); уміння взаємодіяти з іншими людьми (розвиток умінь встановлення і підтримання контактів, кооперування і співпраця).

Висновки. Отже, визначено, що в процесі формування соціальної компетентності старшого дошкільника доцільно враховувати такі особливості: сутність складових компонентів (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, емоційного); основні характеристики соціалізації (адаптацію, соціальну роль, соціальні та моральні норми, соціальні настанови, соціальну поведінку, ціннісні орієнтації, чинники та актори соціалізації); педагогічні умови (цілеспрямованість закладу дошкільної освіти у визначеному напрямі; співпраця закладу дошкільної освіти та різних соціальних інститутів; безпосередня різноманітна діяльність дитини в системі соціальних відносин). І як результат, соціально компетентна дитина старшого дошкільного віку може легко орієнтуватися в новій обстановці, здатна вибирати адекватну альтернативу поведінки, знає міру власним можливостям, вміє попросити про допомогу і запропонувати її, поважає бажання інших людей, може включитися в спільну діяльність з однолітками та дорослими; не буде перешкоджати своєю поведінкою іншим, стримує себе і заявляє про власні потреби в прийнятній в суспільстві формі. Соціально компетентний старший дошкільник здатний уникнути небажаного спілкування; відчуває своє місце в суспільстві інших людей, розуміючи різний характер ставлення до нього оточуючих, керує власною поведінкою і способами

спілкування.

Перспективами подальших досліджень вважаємо розкриття особливостей формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в аспекті наступності.

Список використаної літератури та джерел:

1. Андрущенко Т. К. Компетентнісний підхід як стратегічний напрям розвитку освіти в Україні : теоретичний аспект / Т. К. Андрущенко // Педагогічна освіта : теорія і практика. Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. – Випуск 13. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко, 2013. – С. 352.
2. Зимняя И. А. Компетенция и компетентность в контексте компетентного подхода в образовании / И. А. Зимняя // Иностранные языки в школе. – 2012. – № 6. – С. 2–10.
3. Кремень В. Нові вимоги до освіти та її змісту / В. Кремень // Виклик для України : розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для XXI століття : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 26–27 червня 2007 р., м. Київ / Україна – Проект «Рівний доступ до якісної освіти», АПН України, Державна установа «Директорат програм розвитку освіти» МОН України. – К. : ТОВ УВПК «Ексоб», 2007. – С. 3–10.
4. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
5. Бондар В. І. Стан соціальної освіти та динаміка її змін / В. І. Бондар // Кроки до компетентності та інтеграції у суспільство : наук.-метод. зб. / ред. кол. : Н. Софій (гол.), І. Єрмаков (кер. авт. кол. і наук. ред.) та ін. – К. : Контекст, 2000. – С. 29–33. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів / За редакц. акад. АН УРСР О. С. Мельничука. – Київ : Головна редакція УРЕ, 1985. – 940 с.
6. Чошанов М. П. Дидактическое конструирование гибкой технологии обучения / М. П. Чошанов // Педагогика, 1997. – № 2. – С. 21–27.
7. Бодалев А. А. Психология общения. Энциклопедический словарь / Под ред. А. А. Бодалева. – М. : Когито-Центр, 2011. – 600 с.
8. Докторович М. О. Зміст та структура соціальної компетентності / М. О. Докторович // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні наукові дослідження–2006». – Дніпропетровськ, 2006. – С. 94–103.
9. Шишова О. М. Психолого-педагогічні засоби розвитку соціальної компетентності дошкільників [Електронний ресурс] / О. М. Шишова. – Режим доступу : http://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob15_16.8.pdf
10. Захарова Т. Н. Механизмы и условия формирования социальной компетентности дошкольников / Т. Н. Захарова // Ярославский педагогический вестник. – 2011. – № 2 – Том II (Психолого-педагогические науки). – С. 113–117.
11. Богачова А. О. Формування соціальної компетентності дошкільників шляхом взаємодії сім'ї та дошкільного начального закладу [Електронний ресурс] / А. О. Богачова. Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vvp9/bochagova.pdf
12. Гончарова-Горяньська М. В. Соціальна компетентність дошкільнят: поняття, зміст, формування в сучасних навчальних закладах / М. В. Гончарова-Горяньська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць Інституту проблем виховання АПН України; редкол. : [О. В. Сухомлинська та ін.]. – К. : Знання, 2006. – С. 219–226.
13. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навчально- методичний посібник до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / О. Л. Кононко. – К. : Світич, 2009. – 201 с.
14. Максимова О. О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі / О. О. Максимова // Педагогічна освіта: теорія і практика. Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. – Вип. 20 (1-2016). – Ч. 2. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 229– 234.
15. Галус О. М. Соціалізація особистості: сутність, концептуальні підходи у наукових теоріях, напрямках, школах [Електронний ресурс] / О. М. Галус. – Режим доступу: file:///C:/Users/Milionery/Desktop/Znpkhist_2010_2_19.pdf
16. Капська А. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми і молоддю.

Навчально-методичний посібник. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с.

17. Мертон Р. Социальная структура и аномия / Р. Мертон // Социологические исследования. – 1992. – №3. – С. 104–114.
18. Парсонс Т. Система координат действия, общая теория систем действия: культура, личность, социальные системы / Т. Парсонс. – М., 1994. – С. 35.
19. Богуш А. М. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін. ; наук. ред. А. М. Богуш ; за заг. ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 368 с.
20. Грицишина Т. І. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку як соціально- педагогічна проблема / Т. І. Грицишина // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2016. – № 12 (55). – С. 12–15.

References:

1. Andriushchenko, T. K. (2013). Competence approach as a strategic direction of education development in Ukraine: theoretical aspect. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka (Pedagogical Education: Theory and Practice)*. *Zb. nauk. prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I. Ohienka. Vypusk 13*. Kamianets-Podilskiy: Vydavets PP Zvoleiko (in Ukr.).
2. Zimniia, I. A. (2012). Competency and competence in the context of the competence approach in education. *Inostrannye yazyki v shkole (Foreign languages at school)*, 6, 2-10. *Иностранные языки в школе*, 6, 2-10 (in Russ.).
3. Kremen, V. (2007). New requirements for education and its contents. Challenge for Ukraine: Development of the framework for the content of the national curriculum for general secondary education for the 21st century: materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, June 26-27, 2007, Kyiv. *Ukraine – Project “Equal Access to Quality Education”*, (pp. 3-10). Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, State Institution –Directorate of Educational Development Programs, Ministry of Education and Science of Ukraine (in Ukr.).
4. Khutorskoi, A. V. (2003). Key competencies as a component of a person-centered education paradigm. *Narodnoie obrazovaniie (People’s education)*, 2, 58-64 (in Russ.).
5. Bondar, V., Sophii, N., Yermakov, I. (2000). The state of social education and the dynamics of its changes. *Steps to competence and integration into society*, (pp. 29-33). Kyiv: Context (in Ukr.).
6. Melnychuk, O. S. (Ed.). (1985). *Dictionary of foreign words*. Kyiv: Editorial board of URE (in Ukr.).
7. Choshanov, M. P. (1997). Didactic design of flexible learning technology. *Pedagogika (Pedagogy)*, 2, 21-27 (in Russ.).
8. Bodalev, A. A. (2011). *Psychology of communication. Encyclopaedic Dictionary*. M.: Kogito Center (in Ukr.).
9. Doctorovych, M. O. (2006). Content and structure of social competence. *Materialy II mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Suchasni naukovyi doslidzhennia–2006» (Materials of the 2nd international scientific-practical conference “Modern scientific research- 2006”)*, (pp. 94-103) (in Ukr.).
10. Shyshova, O. M. (2015). *Psychological and pedagogical means of development of social competence of preschoolers*. Retrieved from: http://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob15_168.pdf (in Ukr.).
11. Zakharova, T. N. (2011). Mechanisms and conditions for the formation of social competence of preschoolers. *Yaroslavskii pedahohycheskii vestnik*, 2, Tom II (*Psikhologo- pedahohicheskie nauki (Yaroslavl Pedagogical Bulletin*, 2, Volume II (*Psychological and Pedagogical Sciences*), 113-117 (in Russ.).
12. Bohachova, A. O. (2016). *Formation of social competence of preschool children through interaction of the family and preschool education institution*. Retrieved from: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp9/bochagova.pdf (in Ukr.).
13. Honcharova-Horianska, M. V., Sukhomlynska, O. V. (Eds.). (2006). Social competence of preschoolers: notion, content, formation in modern education institutions. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi (Theoretical and methodological problems of education of children and student youth): zb. nauk. prats Instytutu problem vykhovannia APN Ukrainy*, (pp. 219-226) Kyiv: Znannia (in Ukr.).

14. Kononko, O. L. (2009). *Educate a socially competent preschool child: a textbook for the Basic Program for the development of a child of preschool age "I am in the World"*. Kyiv: Svitych (in Ukr.).

15. Maksymova, O. O. (2016). Formation of social competence of a child of preschool age as a guarantee of its successful adaptation to school education. *Pedahohichna osvita: teorita i praktyka (Pedagogical Education: Theory and Practice)*. Zb. nauk. prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I. Ohienka. Vypusk 20 (1-2016). Part. 2, 229-234 (in Ukr.).

Halus, O. M. (2010). *Socialization of personality: essence, conceptual approaches in scientific theories, directions, schools*. Retrieved from: file:///C:/Users/Milionerv/Desktop/Znpkhist_2010_2_19.pdf (in Ukr.).

16. Kapska, A. (2001). *Social work: some aspects of working with children and young people*. Kyiv (in Ukr.).

17. Merton, R. (1992). Social structure and anomy. *Sotsiologicheskie issledovaniia (Sociological research)*, 3, 104-114 (in Russ.).

18. Parsons, T. (1994). *The coordinate system of action, the general theory of action systems: culture, personality, social systems*. Moscow (in Russ.).

19. Bohush, A. M., Varianytsia, L. O., Havrysh, N. V. (2006). *Children and society: Features of socialization of children of preschool and junior school age*. Luhansk: Alma mater (in Ukr.).

20. Hrytsyshyna, T. I. (2016). Socialization of children of senior preschool age as a socio-pedagogical problem. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti (Education and development of a gifted person)*, 12 (55), 12-15 (in Ukr.).

21. Rohalska, I. P. (2008). *Socialization of the personality in preschool children: essence, specifics, support*. Kyiv: Millennium (in Ukr.).

S. Kondratiuk, V. Butenko. Peculiarities of formation of social competence of children of the senior preschool age

Introduction. Preschool childhood is the period of initial formation of the individual, during which the foundation for the future educational impacts and self-actualization of the child is laid. A child of the senior preschool age comprehends the world in which he/she lives, filled with his/her family and other people. A child gradually comes to the conclusion that their views should be taken into account, they should peacefully coexist, communicate, be able to negotiate, interact, provide and receive help, etc. Parents and institutions of preschool education carry out the process of socialization of a child (that is, introduction into society), transfer experience of different models of social behavior, help to construct a personal value system. Therefore, an important scientific problem is the study of the features that can ensure development of a harmonious personality and formation of social competence of a senior preschool child.

Purpose. The article is devoted to the definition and substantiation of the peculiarities of formation of social competence of children of the senior preschool age.

Methods. The validity of the results obtained is confirmed by the use of general didactic methods: theoretical generalization and systematization, analysis, classification, abstraction, specification, comparison.

Results. In the article a theoretical analysis of scientific approaches to the definition of the concept of –competence is conducted; the approaches to interpretation of the construct of –social competence and identification of its components are revealed; the term –socialization is formulated; the priority characteristics of the process of socialization of children of the senior preschool age and the main differences between socialization of the child and the adult are established; the pedagogical conditions necessary for the formation of a certain level of social competence in a senior preschool child are outlined.

Originality. The features of formation of social competence of children of the senior preschool age have been specified; the approaches to interpretation of the concepts of –competence, –social competence, –socialization have been further developed.

Conclusion. It is determined that in the process of formation of social competence of a senior preschool child it is expedient to take into account the following features: the essence of components (motivational, cognitive, activity, emotional); the main characteristics of socialization (adaptation, social role, social and moral norms, social guidelines, social behavior, value orientations, factors and actors of socialization); pedagogical conditions (target orientation of preschool education institution, cooperation between the institution of preschool education and various social institutions, direct diverse activities of

the child in the system of social relations). As a result, a socially competent child of the senior preschool age can easily navigate in a new environment, is able to choose an adequate alternative to behavior, knows the measure of his/her own abilities, is able to ask for help and offer it, respects the wishes of other people, can engage in joint activities with peers and adults; will not interfere with their behavior to others, constrains him/herself and declares his/her own needs in a form acceptable to society. A socially competent senior preschool child is able to avoid unwanted communication; feels his/her place in the community of other people, understands different nature of the attitudes towards others, manages his/her own behavior and ways of communication.

Key words. Competence; social competence; socialization; children of the senior preschool age; formation; pedagogical conditions.

*Одержано редакцією 09.10.2018
Прийнято до публікації 16.10.2018*